

О. О. Яшан

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІСТОРИКІВ

У статті проаналізовано особливості інтерактивних методів навчання у вищій школі. Розглядаються можливості і практичне значення використання даних методів в системі вищої професійної освіти при викладанні дисципліни «Основи наукових досліджень».

Ключові слова: *інтерактивні методи, «Основи наукових досліджень», лекція, семінарське заняття, презентація, дискусія, ділова гра.*

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується інноваційними процесами в усіх сферах життя. Масштабність соціальних завдань передбачає інтеграцію науки і виробництва, зростання творчої активності та компетентності фахівців, ефективного запровадження новітніх технологій. Професійна компетентність молодих фахівців повинна включати вміння орієнтуватися в різних напрямках наукової інформації, запроваджувати творчий підхід до розв'язання нестандартних завдань, здатність до самопізнання і саморозвитку. Тому перед вищими закладами освіти поставлено завдання формування науково-дослідницьких умінь, як важливого напрямку підготовки творчої особистості.

Сучасний історик в умовах інтенсивного зростання наукової і науково-технічної інформації, її швидкозмінності й оновлення повинен мати уявлення про основи наукової діяльності, методіку її організації, методи і засоби наукових досліджень, використовувати ці методи та засоби по відношенню до різних дисциплін. Тому дисципліна «Основи наукових досліджень» є одним із основних курсів у підготовці фахівців за спеціальністю 032 – «Історія та археологія». Отримані знання і навички мають скласти знання про систему науково-дослідної діяльності, яка передбачає формування у студентів умінь аналізувати джерельні матеріали та наукову літературу, висвітлювати результати науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсових, кваліфікаційних роботах та проявах наукової творчості.

Проблема застосування інтерактивних методів у навчальному процесі була в центрі уваги таких науковців, як от: А. Вербицький, І. Яцик, О. Кошелєв, С. Стельмах та інші.

Метою статті є висвітлення досвіду впровадження інтерактивних методів навчання у вищому навчальному закладі в процесі викладання дисципліни «Основи наукових досліджень» при підготовці майбутніх істориків.

Зважаючи на те, що сьогодні основним завданням при вивченні історичних дисциплін є не стільки накопичення різнобічної інформації

студентом, отриманої з наукової літератури, різноманітних джерел, скільки розвиток його як особистості, високої моралі й загальної культури, тому досить актуальною проблемою є використання в ході викладання дисципліни «Основи наукових досліджень» інноваційних технологій, в яких вагоме місце займає інтерактивне навчання, що спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності за допомогою організації активного спілкування між студентами, студентами і викладачем відносно розв'язання спільної навчальної проблеми, виконуючи творчі, пошукові та проблемні завдання.

Інтерактивні методи навчання найбільш відповідають особистісно-орієнтованому підходу, так як вони припускають со-навчання (колективне, навчання у співпраці), причому і той що навчається, і педагог є суб'єктами навчального процесу. Педагог частіше виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи для ініціативи студентів. Інтерактивне навчання засноване на власному досвіді студентів, їх пряму взаємодію з областю професійного досвіду історика.

Активні методи навчання дозволяють успішно формувати:

- здатність адаптуватися в групі;
- вміння встановлювати особисті контакти, обмінюватися інформацією;
- готовність прийняти на себе відповідальність за діяльність групи;
- здатність висувати і формулювати ідеї, проекти;
- готовність йти на виправданий ризик і приймати нестандартні рішення;
- уникати повторення помилок і прорахунків;
- здатність ясно і переконливо викладати свої думки, бути небагатослівним, але зрозумілим;
- здатність передбачати наслідки кроків, що робляться;
- вміння ефективно управляти своєю діяльністю і часом.

Під час вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень», в інтерактивній формі можуть проводитися як семінарські заняття так й лекційні. Зупинимося коротко на характеристиці окремих інтерактивних методів, що, на нашу думку, є ефективними при вивченні істориками дисципліни «Основи наукових досліджень».

Одним з активно використовуємих видів лекції, при вивченні курсу «Основи наукових досліджень», є лекція-візуалізація – візуальна форма подання лекційного матеріалу сучасними мультимедійними засобами навчання. Використання демонстраційного матеріалу, форм наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями змістовної інформації, поглиблює розуміння проблеми, теми, привчає студентів користуватися різними знаковими системами, в результаті чого засвоюється до 65% інформації. Викладач у даному випадку виступає в ролі коментатора.

Вивчати тему «Наукова та самостійна робота студента в системі навчального процесу», на нашу думку, доцільно використовуючи лекцію прес-

конференція. На початку заняття, після ознайомлення з темою, викладач пропонує студентам протягом 2-3 хвилин сформулювати найбільш цікаві для них запитання, що стосуються запропонованої теми, після чого протягом 3-5 хвилин групує запитання за змістом і починає викладати лекцію, включаючи відповіді на поставлені запитання в її зміст. При цьому він відповідає не на кожне запитання, а на групи однорідних запитань. По ходу лекції, студенти мають можливість звертатися до викладача за уточненням, ставити додаткові запитання. Проведення лекції в такій формі, активізує інтерес студентів до теми, дає можливість уникнути монотонності, перетворюючи студентську аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття.

Одним з ефективних методів у формуванні теоретичних знань, розвитку словесно-логічного мислення, самостійності судження, який доцільно використовувати під час лекцій це метод дискусії. Дискусія створює оптимальні умови для попередження можливих помилкових тлумачень, для підвищеної активності студентів і міцності засвоєння ними матеріалу. Вона вчить прийомів аргументування, наукового доведення. Участь у дискусії виховує вміння активно обстоювати власну точку зору, критично підходити до чужих і власних суджень. Елементи дискусії доцільно використовувати, наприклад, під час викладання теми «Наука як система уявлень про світ», можливо використати такі питання для обговорення на лекції: «Що Ви розумієте під поняттям «наука»?», «Яка цінність науки для суспільства?» (на матеріалі питання «Предмет та поняття про науку, її сутність, історичні аспекти розвитку»); «У чому особливість пізнання як творчого процесу?», «Відмінність наукового знання від інших форм пізнання?» (на матеріалі питання «Процес пізнання, його види та структура, понятійний апарат, зміст і функції науки»); «Особливості критеріїв науковості історичного знання?» (матеріалі питання «Класифікація науки, взаємозв'язок між трьома розділами наукового знання: природничими, суспільними (соціальними) науками і філософією.»); «Істина та правда: проблема співвідношення в політиці та історії?» для підведення підсумку.

Значно більші можливості для використання інтерактивних методів мають семінарські заняття. Їх використання дає можливість залучити всіх студентів до активного обговорення.

Ефективним інтерактивним методом на семінарських заняттях з «Основ наукових досліджень» є рольові ігри. Наприклад, при обговоренні теми «Формування принципів наукового дослідження в історичній науці України» – гра «Інтерв'ю із зіркою». Студентам пропонується уявити, що до них на заняття завітали відомі історики-науковці (зокрема, М. Максимович, М. Грушевський), які прагнуть поділитися своїм досвідом. Обираються студенти, які виконують роль зірки. Кожен розповідає про «свою» діяльність, історичні погляди, тобто розповідь відбувається від першої особи. Інші студенти ставлять питання «гостю». Мета даного методу – навчити студентів ставити питання, які дозволять виявити особистісне ставлення «зірки» до питання що розглядається, розвивати цікавість до процесу пізнання,

стимулювати критичне мислення, формувати вміння самостійно формулювати і висловлювати судження.

Ще одним різновидом методу гри є ділова гра. Дану методику використовуємо, наприклад, на темі «Організація наукової роботи студентів у вищих навчальних закладах». З метою знайомства студентів із алгоритмом підготовки наукової конференції та вимогами до підготовки тексту наукового виступу, пропонуємо студентам ділову гру «Навчальна наукова конференція». Під час гри, студенти повинні:

1. Сформувати оргкомітет, редакційну та технічну групи з підготовки та проведення заходу; скласти кошторис витрат; визначитись з приміщенням; скласти план-графік робіт із підготовки й проведення конференції; сформувати список учасників і гостей конференції; розробити інформаційний лист, програму конференції, запрошення на конференцію; підготувати сценарій проведення заходу.

2. На етапі проведення конференції: підготувати приміщення; провести реєстрацію учасників; організувати змістовну роботу на заході; підбити підсумки.

3. Надати інформацію про конференцію до редакції університетської газети, сформувати збірник матеріалів конференції.

Крім робочих моментів що стосуються організації та проведення конференції, студенти повинні підготувати наукову статтю та текст доповіді відповідно теми конференції.

Така форма проведення семінарського заняття, на нашу думку, є дуже результативною, адже при ній неможлива неучасть студента у колективному взаємодоповнюючому процесі навчального пізнання. І тому це є хорошим стимулом для навчання, адже не дуже хочеться виділитись своєю необізнаністю серед колег.

Дієвим інтерактивним методом є публічна презентація проекту. Презентація – найефективніший спосіб донесення важливої інформації як «один на один», так і при публічних виступах. Слайд-презентації з використанням мультимедійного обладнання дозволяють ефективно і наочно уявити зміст досліджуваного матеріалу, виділити і проілюструвати повідомлення, яке несе повчальну інформацію, показати її ключові змістовні пункти. Використання презентації або її елементів дозволяє посилити ефективність публічних виступів, які є частиною професійної діяльності науковця. Крім того, така форма самостійної продуктивної діяльності студентів як презентація сприяє розвитку вмінь говоріння, читання та письма; розвитку навичок публічних виступів; навичок діалогу та полілогу; логічного мислення; вміння виявляти найголовніше і відкидати другорядне; структурувати власні думки; розвитку лідерського потенціалу, адаптивності, гнучкості, конфліктостійкості; забезпеченню різностороннього розвитку особистості, контактності, здатності працювати в команді; інтерактивних навичок; удосконаленню навичок комунікативної поведінки; підвищенню творчого потенціалу, креативності; пошуку інноваційних підходів;

інформаційної компетентності; самостійності; позитивної самооцінки, толерантності, розуміння інших людей тощо.

Даний метод доцільно, наприклад, використовувати на семінарському занятті «Особливості підготовки та захисту курсової роботи». Пропонуємо студентам підготувати презентацію курсової роботи на довільну тему.

Під час викладання історикам дисципліни «Основи наукових досліджень», з метою забезпечення різноманітності видів діяльності корисним видається поєднання різних активних методів навчання. Так, на основі презентації можуть розвиватися жваві дискусії, доцільним видається поєднання презентації з рольовою грою при розподілі певних ролей до представлення презентації (наприклад, група з 2-3 студентів призначаються критиками, інша група – захисниками; або цільова аудиторія розподіляється на декілька груп, які представляють різні точки зору на проблему). Ефективним є поєднання методу проектів, фінальною стадією виконання якого стає представлення основних результатів дослідження аудиторії у форматі презентації. Традиційні, відео- та флеш-презентації можуть стати результатом використання методу кейсів і продемонструвати історію успіху особистості. Презентація також може стати невід'ємною складовою при проведенні віртуальних екскурсій. Важливо, що презентації можуть поєднувати індивідуальну та групову форми роботи.

Отже, застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» сприяє активізації мислення, знань та умінь студентів; досягненню високих результатів навчальної діяльності; допомагають студентам навчитися вирішувати проблеми, правильно формулювати власну думку; аналізувати отриману інформацію; дискутувати, відстоювати свою точку зору; бути більш впевненими та незалежними; здійсненню оперативного зворотного зв'язку, що є необхідною умовою формування висококваліфікованих фахівців, професіоналів, готових до участі у науковому житті, здатних на генерування нових ідей. Інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу,.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. Вербицкий – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
2. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
3. Кошелев О. Проведення ділових ігор при вивченні курсу «Основи наукових досліджень» / О. Кошелев // Молодь і ринок. – 2014. – № 11. – С. 44–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_11_11
4. Стельмах С. Використання інтерактивних методів навчання в процесі проведення лекційних занять / С. Стельмах // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2011. – № 39(2). – С. 184–190. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39%282%29__29

5. Яцик І. С. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності / І. Яцик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/630/629>

References

1. Verbitskiy A. Aktivnoye obucheniye v vyshey shkole: kontekstnyy podkhod / A. Verbitskiy – М.: «Vysshaya shkola», 1991. – 207 s.
2. Interaktyvni metody navchannia: navch. posibnyk / za zah. red. P. Shevchuka i P. Fenrykha. – Shchetsin: Vyd-vo WSAP, 2005. – 170 s.
3. Kosheliev O. Provedennia dilovykh ihor pry vyvchenni kursu «Osnovy naukovykh doslidzhen» / O. Kosheliev // Molod i rynek. – 2014. – № 11. – S. 44–49. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_11_11.
4. Stelmakh S. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia v protsesi provedennia leksiinykh zaniat / S. Stelmakh // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – 2011. – № 39(2). – S. 184–190. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39%282%29_29
5. Iatsyk I. S. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia pry vykladanni humanitarnykh dystsyplin z metoiu vykhovannia tolerantnosti / I. Yatsyk [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/630/629>

Стаття надійшла до редакції 01.12.2017 р.

О. А. Яшан

Использование интерактивных методов обучения в процессе преподавания дисциплины «Основы научных исследований» при подготовке будущих историков

В статье сделан анализ особенностей интерактивных методов обучения в высшей школе. Рассмотрены возможности и практическое значение использования данных методов в системе высшего профессионального обучения в процессе преподавания дисциплины «Основы научных исследований».

Ключевые слова: интерактивные методы, «Основы научных исследований», лекция, семинарское занятие, презентация, дискуссия, деловая игра.

O. O. Yashan

The use of interactive methods of teaching «Research fundamentals» course for future historians

The article focuses on the peculiarities of interactive teaching methods in higher school. The opportunities and practical significance of using these methods in the system of higher professional education are considered in terms of teaching «Research fundamentals» course.

Key words: interactive methods, «Research fundamentals», lecture, workshop, presentation, discussion, business game.